

Naine, pilgeni täis elu

Georg Otsa 100. sünniaastapäevale pühendatud meenutuste valgusvihus langevad kiired ka kuulsa baritoni armsamatele. Eelkõige tema kauaaegsele abielule andeka tantsijanna ja vastuolulise isiksuse Asta Otsaga.

Kes oli Asta Ots? Eksootilise iluga brünett, kellel peatus tänaval mööduja silm? Temperamentne lavainimene ja rahvalemnikust mehe armastatu? Või tuntuse pahupoolelt - kadedusest ja kuulujuttudest sündinud kuvand armukadedast abikaasast, pidutsejast ja intrigaanist?

Oma elu teises pooles oli Asta kuulsa, juba oma eluajal legendiks saanud mehe eks. Lahutatud naine, kel polnud ajal, mil seltskonnapressi ei eksisteerinud, ka erilist võimalust oma imago kujundada.

Kindlasti oli Asta ema, kel jagus hoolt Ülole (1944-2003), Üllele (72) ning kasupoegadele Jürile (1958-1990) ja Hendrikule (1954-2016).

Asta ise endast enam rääkida ei saa, niisamuti kui suur osa tema kaasaegseist. Tänavu augustis 100 aastat tagasi sündinud estoonlanna lahkus meie seast 2000. aasta 19. märtsil. Mõned kuud enne oma 80. sünnipäeva ja paar päeva enne Georg Otsa 80. sünniaastapäevale pühendatud pidustusi. Võib-olla sellepärast toimuski ärasaatmine Pärnamäel vaid kõige lähedasemate ringis, avalikkuse ja ka paljude kunagiste kaasteeliste eest varjus. Kõige ilmekamalt ja intrigeerivamalt avab Asta Otsa karakteri Peeter Simmi vändatud mängufilm "Georg" (2007). Mati Põldre kirjutatud stsenaarium põhineb Astaga silmast silma toimunud kohtumistel. Naise jutustusel, milles ta jäi lõpuni kindlaks, et tema lükkas abikaasa rambivalgusse, tänu millele sai mees kuulsaks. Too võluv naine on aga filmis kõike muud kui korralik, tagasihoidlik ja meest toetav abikaasa.

Lisaks Põldrele on värvikaid meenutusi ilmunud Kulle Raigi, Marvi Taggo, Helga Tõnsoni ja Heili Reinarti sulest. Lisades dokumenteeriva ülevaate Eesti entsüklopeedias, on igaühel võimalus kujundada oma hinnang skaalal ühest kümneni naise kohta, kelle elus oli nii palju teatrit! Ja kus teater oli suurem kui elu.

EI KURTNUD KUNAGI

Pärast kuulsa paari lahkuminekut püüti Asta seotust meie armastatud lauljaga peaaegu olematuks teha ja maha vaikida. Kuulu järgi pöörasid paljud kunagised tuttavad teda kohates pea ära. Temast sai lindprii, sest ta võis rahvakunstnikule haiget teha. Kadunud Elonna Spriit (1934-2016), tantsutäht ja Asta sõbranna, on ühes intervjuus nõrдинult öelnud: "Kui suurel lauljal on naine, kellega ta on elanud aastakümneid, ja neil on ka lapsed, siis ei saa

Eesti Naine

01.05.2020 00:00

Anne Metsis

100000

38,39,40,41,42,43

Estonia teater

Eesti Rahvusballett

seda aega maha kriipsutada. Asta Ots oli kunstnik! Georg Otsa naine, vaieldamatult ka tema muusa. Ega kuulsa mehe naine pole kerge olla, sest me naised olime ju kõik Otsa järele hullud. Aga kunagi ei kuulnud, et Asta oleks kurtnud, et tal on raske. Asta oli aus naine.”

Astat tundnud inimesed ei eita tema ühtaegu vahetut ja vastuolulist temperamenti ega ka heatahtlikku iseloomu. Kunagine balletitrupikaaslane Maire Kadak (neiupõlves Loorents, 85) meenutab, kuidas Asta toetas rahaliselt üht oma noort kolleegi Leningradi tantsuõpingute ajal. Mairelegi on pinnuks silmas filmis “Georg” loodud imidž: “Sellist pidutsemist ja otse pudelist joomist ma küll ei mäleta,” ütleb ta. “Nad läksid koos Georgiga pärast etendust varakult koju.”

Elonna Spriit: “Tol ajal oli Otsade kodu lihtne, aga seltskonnad käisid seal sageli. Tehti igasuguseid tempe, pesti põrandat šampanjaga ja teab mida veel. Niisugune see Eesti kõrgema seltskonna kultuurielu siis oli...”

“Need polnud niisama labrakad,” mäletab maalikunstnik Marju Bormeister (74) oma lapsepõlvkodus koos käinud inimesi, kel olid tema kunstnikest vanematega ühised Jaroslavl'i aastad seljataga. “Rahvas hoidis kokku, nii tehnikainimesed kui arstid, arhitektid, näitlejad, kunstnikud ja maletajad. Käidi koos ja tehti väikseid etüüde või vahel lausa terve etendus. Loomulikult söödi ja joodi, mõni mees jõi ka end laua alla, kus järgmisel hommikul ärkas... Olid ka täiesti alkoholita kogunemised koos etendustega, kui seltskonda juhtusid kaunistama Sophie Sooäär, Endel Pärn, Malmstenid... Teatrid olid üksteise lähedal, alati kutsus keegi kedagi kaasa.

Asta oli teistsugune, ta ei olnud igav inimene, mitte selline “sirlich-manirlich”, nagu mu ema tavatses ütelda. Tal oli elu sees. Tuiskas õhetades sisse, umbes nii, et oli öösärgi kleidi alla unustanud... Kui vaja, lükkas meie neljaruutmeetrises köögis laua küünarnukiga lagedaks, et Georgile koht teha... “Minu Džodž!” hüüdis ta käsi kallistuseks sirutades...”

Ei saa ju vangilaagrist, puudusest, külmast ja näljast läbi tulnud põlvkonnale pahaks panna, et jätkus tarmukust luua kultuuri, elada pereelu, ja kui pidutseti, siis täiega. Nagu arutleb Kulle Raig: “Kui mõelda, missugust elu elati Jaroslavl'is kunstiansambli tehes. Iga päeva võeti nagu viimast. Joodi ja pidutseti ning inimsuhted olid selles väikses ühiskonnas pingul kui pillikeeled. Seal võis juhtuda kõike.”

Enne artistipaari Soome-reise korraldasid KGB tegelased Lomonossovi (nüüdne Gonsiori) tänava majas, kus Otsad elasid, naabrite hulgas taustauuringut. Naabrid kaevanud, et Asta pidutseb ja jätab lapsed sageli hooletusse. Sama meelt on intervjuudes olnud ka laulja onkoloogist õde Maret Purde (93): “Mu

venna abielu ei olnud õnnelik, oldi koos vaid laste pärast. Asta taktikepi all elati kodus liiga boheemlaslikku elu.”

Marvi Taggo aga meenutab, mida jutustas talle karikaturist Hugo Hiibus: “Istusin kunstnik Richard Sagritsa juubelipeol Otsade kõrval ja joonistasin laua all poolsalaja Astat, kes meenutas mulle pikkade jalgade ja suurte silmadega lindu - ja visandasingi suled puhvis linnu. “Poiss, mis sa teed!” hüüdis proua Sagrits, mispeale ka Ots vaatas laua alla ja hakkas kõva häälega naerma. Ütles, et näita Astale ka. Mõtlesin, et kas baleriin ikka nalja mõistab... Asta vaatas minu joonistust ja puhkes suure häälega naerma.”

TANTSIJATAR JUMALA ANDEST

Tantsukoolitust sai Asta Estonia teatri balletitrupi asutaja ja legendaarse ballettmeisteri Rahel Olbrei juures. 15aastasena alustas ta tööd - algul oma isa Hendrik Saare teatris, seejärel Estonia balletirühmas. 1939. aastal tuli ka esimene roll balletis “Punane moon”. Asta oli ilus ja laval efektne. Ta abiellus teatri orkestrandiga, kes olla endast paarkümmend aastat nooremat naist igati poputanud.

Ent kahjuks mitte siis, kui surmaga silmitsi seisis. See juhtus sõja alguses, Asta 21. sünnipäeval, kui mõlemad pärast sakslaste pommitabamust Leningradi suunduva evakuatsioonilaeva pihta külmas vees hulpisid. Asta hüüdis meest appi, too aga kauges ennast päästes. Kuid ka Astale oli ette nähtud päästepaati maanduda. Nii nagu saatus samades lainetes ühte teise päästepaati sokutas 21aastase Georg Otsa. Laev, millega mitmekordne pikamaaujumise meister ja Eesti armee mereväehvitseriks õppinud noor mees evakueerus, sai samuti pommitabamuse.

Veel kord lehvitas kaitseingel tiibu vahepeal meditsiiniõeks õppinud Astat Leningradi blokaadist päästes. Seal edasi viis noore naise tee Jaroslavl, kus moodustati Eesti kunstiansamblid.

Simmi-Pöldre filmi lüürilised stseenid Astat jänesenahkse karvamütsiga, millega ta kinos Jaroslavl kõigi neidude lemmikust kooripoisi tähelepanu pälvis, ühised leivakaartide jagamised ja seenelkäigud on tõsielul põhinevad lood Asta ja Georg Otsa teineteiseleidmisest ja ühteheitmisest.

Kui naine avastas, et on lapseootel, sõlmiti abielu. Mil moel see kahe juba abielus oleva inimese vahel (ka Georg Ots oli evakuatsioonile eelnenud kevadel abiellunud Tallinnas tuntud veinikaupmehe tütreaga) Venemaa avarustes õnnestus, teab vaid ajalooline tõde, mis on kohati tuhmunud. See abielu kestis 21 aastat, kuni 1965. aastani.

Asta isa nähti 1944. aastal vangiroodus tänavat puhastamas - arvatavalt Saksa ajal avaldatud Hitlerit pilkava fõljetoni tõttu. Eestisse saabunud noorpaar maandus Georg Otsa vanemate juures. Uppunuks peetud poja ilmumine koos uue, “kerglasest

tantsijannast" naise ja lapselapsega kujunes Karl ja Lydia Otsa jaoks pea elukestvaks šokiks.

Asta läks tööle balletitantsijana Estonia teatrisse, mis kuni 1947. aastani tegutses kino Gloria, pärastise restorani Palace ruumides. Hiljem esines naine ka operetinäitlejana. Georg astus konservatooriumisse laulmist õppima.

Paarikümne aasta pikkusesse lavakarjääri, mille vahele jäid sõda ja väikelastega kodus olemine - sealhulgas pikki aastaid luutuberkuloosi põdenud poja eest hoolitsemine -, mahub Astal kaksikümne osatäitmist. Neist eredamaiks loetakse Hazintat balletis "Laurencia" (1949) ja Carmencitat "Don Quijotes" (1958). Mustlanna ja ema Gudula osa täitmine balletis "Esmeralda" (1951) pani publiku pisaraid valama.

1960ndaid märgivad viimased veetlevad rollid: Azuri "Kõrbelaulus" (1963) ja Marie Latouche "Tsirkusprintsessis" (1964).

Oli saabunud aeg, mil teatrisse vajati klassikalise koolitusega tantsijaid.

KUULSA MEHE TEINEPOOL

Tütar Ülle on rääkinud, et teatrimaja oli talle ja vennale teine kodu, kus said läbi joostud kõik sopid keldrist pööninguni. Isa ja ema garderoobi lahutas paar-kolm ust.

Kümme esimest abieluaastat elas teatripaar mehe vanemate Sakala tänava neljatoalises korteris, kus lastega askeldas rohkem sealsamas elav vanatädi, Karl Otsa õde Ida.

Kui koliti Lomonossovi tänavasse omaette kolmetoalisse korterisse, sai pere lähedamad tingimused. Kunagise teenindusmaja kõrval asuvat maja, mille nurgal on praegu apteek, hüüti tollal näitlejate majaks. Mõne aja pärast koliti Suvorovi puiesteele (praegune Kaarli puiestee), mille maja ukse kohal on senini Georg Otsa bareljeef. Seal oli neli tuba ja kõõgi kõrval veel üks väike tuba, mille vaheseina lammutas isa Ülle meenutuste järgi maha, et köök avaram saaks. Korter asus eestiaegse maja teisel korrusel. Maja ees seisis autoostuloaga saadud Volga.

Isa pani Ülle klaverit õppima, vend Ülo mängis viiulit.

Joonistajakäsi oli tütrell küllalt isalt päritud. Kui Ülle pärast kunstikallakuga Tallinna 46. keskkooli lõpetamist ERKIsse tööstuskunsti erialale astus, oli ema igati toetav. "Ema sõnul tahtis ta nooruses ise ka õppida tarbekunsti. Aga majanduslikult oli raske aeg ja ta hakkas tantsima," räägib Ülle.

Tema meelest peavad juba kõne all olnud filmis mõned asjad ema ja isa suhete kohta paika, teised aga ei klapi kuidagi. "Nad olid temperamendilt küllalt erinevad. Riidlemiseks võis pea igast asjast põhjuse leida." Ka oli armukadedust - Georgile ei meeldinud naabrimees, temast tükk maad noorem akordionimängija, keda Asta suu ammuli kuulas. Ja Astale ei meeldinud mehe

austajannad, kellest juba puudust ei olnud. “Eks nad ründasid teda vaat et elu lõpuni,” lisab Ülle.

Kui Asta 1958. aasta kevadel abikaasat Soome reisil saatis, kirjutas ajaleht Sotsialdemokrat ooperijuhtide palvest, et press ei paljastaks hotelli, kus laulja peatub. Hiljem tõdeti, et Asta ise on kõige parem, kaitsmaks Eestist tulnud südametemurdjat austajannade hordide eest.

Ühe teise reisi järel põhjustas kodumaal pahandusi Georgi esinemine Helsingi kaubamajas, mille tasuks ta oli saanud abi kaasale kasuka. Seda heledas toonis glamuurset kehakatet mäletavad kolleegid siiani.

VASTUOLULINE EMA

“Ei ütleks nii,” on Ülle jäänud diplomaatiliseks, kui kõne all ema alkoholitarbimine sel määral, nagu seda filmis kujutatakse. “Oli nii halba kui head,” lisab ta, kuid filmi-ema tundub kuidagi võõrana. Ägedatest kodupidudest tütar suurt rääkida ei tea - lapsed kupatati teise tuppa magama. Kuid isa plaadikogu kuulati üheskoos sageli. Kas Asta ja Georgi lahkuminekule andis tõepoolest viimase tõuke Nikita Hruštšovi juures toimunud vastuvõtt ja sellele järgnenud alandav autost väljaviskamine, nagu filmis kujutatakse? Sellele vastab Ülle resoluutselt ei. “Sellist asja pole ma kuulnud. Räägiti küll neist vastuvõttudest ja bankettidest hiiglaslike purskkaevude ja basseinidega, kus akvalangistid kalameestele saaki konksu otsa pistsid. Aga too tüli seal on sulepeast välja imetud.”

Lahkumineku ajaks oli Otsade perekond täienenud kahe kasupojaga, kellest mõlemad on praeguseks juba teispoolsuses. Hendrikuga laulis isa laulu “Olgu jääv meile päike!”. Otsus lapsendada kaks eelkooliealist poissi tehti siis, kui oma lapsed juba täiseale lähenesid ja Asta soovis vanaduspõlve veeta hulga lapselaste keskel.

Teadjad keeled räägivad, et lapsendamine oli viimane katse katkisi abielusuhteid parandada. Veel “teadjamad” väidavad, et see oli Asta nipp mehelt alimente välja pressida. Oli kuidas oli, asi jõudis advokaatide ja kohtuni. Kuigi süüd leiti mõlemal poolel, jäeti 1964. aastal jõustunud otsusega alaealised lapsed emale ja nende ülalpidamiseks määrati Asta kasuks kopsakad alimendid.

Asta ning perekonnasõbra ja tantsija Garibaldi Kivisalu mitmete korterivahetuste tulemusena jäi Asta elama Georgiga lähestikku Lauristini (Roosikrantsi) tänava ja Suvorovi (Kaarli) puiestee vahelisele ühisele hoovile.

Teismeliste kasupoegade ohjamisega oli Astal raskusi, neid kasvasid internaatkoolid. Naine jäi varajasele baleriinipensionile ja abiellus endast viisteist aastat noorema Väino Aavikuga. Abielu ei kestnud kaua. Küll aga töötas Asta aastaid Laial tänaval asuvas naha- ja suguhaiguste dispanseri registratuuris.

LOODUSLAPS

Otsade suved möödusid esialgu peamiselt Peedul üüritud suvilas. Hiljem muretseti Võsule oma suvekodu. "Kindlasti on veel neid, kes mäletavad, kui armunult Asta ja Georg teineteise ümbert kinni hoides Võsu rannas jalutasid," on Asta sõbratarist tantsijanna Signe Tamm kunagi intervjuus meenutanud.

Ülle sõnul oli ema looduseinimene, kes tedagi Võsu metsades "päris seeneteadlaseks" õpetas. Jõe ääres küpsetati isa püütud kalu, ema merel kaasas ei käinud.

Hilisemas elus elas Asta Mähe suvilas. Ülle sõnul meeldis emale koeri kantseldada enamgi kui lapselastega tegelda. "Mähe maja meenutas segasummasuvilat, tal oli seal igat tõugu koeri eri tubades. Ühe Ida-Euroopa lambakoeraga käisin minagi kunstiõpingute ajal Nõmmel koortekoolis."

Asta kasvatas lilli ja müüs neid Otsa-nimelise muusikakooli esisel lilleturul. Ta kirjutas luuletusi ja pidas sigu. Jutuajamistes tunnistas, et kahetses pikki aastaid lahkuminekut. Mähel nägi ta oma viimast varakevadet.

"Asta soov oli, et ta kremeeritaks ja tuhk visataks laiali mööda ilma. Kas pole sümbolne - näitleja igatseb ju alati jõuda võimalikult paljudeni," kirjutas Marvi Taggo järelhüüdes.

"Kui vaja, lükkas meie köögis laua küünarnukiga lagedaks, ET GEORGILE KOHT TEHA."

Marju Bormeister

"Asta kasvatas lilli ja müüs neid lilleturul. TA KIRJUTAS LUULETUSI ja pidas sigu."

"ÄGEDATEST KODUPIDUDEST

tütar suurt rääkida ei tea - lapsed kupatati teise tuppa magama."

Asta, Georg ja Elonna Spriit sünnipäevapeol, 1960ndate algus.

Georg, poeg Ülo ja Asta Ots, 1945.

Estoonlaste koosviibimine Garibaldi Kivisalu 33. sünnipäevapeol, vasakult: sünnipäevalaps, Georg Ots, tantsija Peeter Roos, Asta, teatrisõber Valentin Koldre, 1957.

Asta Ots, 1950ndate algus (koos pühendusega aastast 2000).

Perekond 1950ndate keskel Lükati vabaõhukooli juures, kus poeg Ülo õppis ja ravil oli. Vasakult: Georg, Ülle, Asta ja Ülo.

Asta ja Ülle Võsul, 1950ndate teine pool.

Azurina "Kõrbelaulus",

Evald Okase kujundatud exlibris Astale.

Boris Blinoff ja Asta Lindana Eugen Kapi balletis "Kalevipoeg", 1953.

"Luikede järve" 3. vaatuse "Ungari tants", Asta ja Garibaldi, 1954.

Asta Marie Latouche'ina koos Vello Viisimaaga Imre Kälmani operetis "Tsirkusprintsess", 1964.

VAESLAPSEST LAPSTÄHEKS

Juba Asta sünnikaardile on draama sisse kirjutatud. Näinud ilmavalgust 27. augustil 1920. aastal vestekirjanikust, kupletistist ja lavastajast isa Hendrik Saare alias Kivilombi Intsu ning poolenisti mustlasverd ema, kauni neiu Roosil armuviljana, sai ta nime omaaegse Taani tummfilmitähe Asta Nielsen järgi. Kui tütreke oli kolmeaastane, leidis ema uue mustlasmehest kallima ja koos põrutati Tallinnast väljuval kaubalaeval Aafrika suunas. Sel teekonnal süttis aga armuleek uue elukaaslase ja blondi laevakoka vahel. Keevavereline Roos otsustas asja omakohtu korras lahendada ning kõmmutas liiderliku mehe otse tütre silma all maha.

Naine anti Aafrika rannikul võimudele üle. Selles pole allikad ühel meelel, kuidas Roosil pärast kohtumõistmist elu kaotas: kas talle mõisteti Dakari vanglas kümme kuud aresti ja ta sooritas vangistuses enesetapu või määrati talle surmanuhtlus või siis hukati naine põgenemiskatsel.

Väikese Asta jaoks tähendas see sattumist Prantsusmaale kloostrisse nunnade hoole alla. Konsulaatide ja isa Hendriku otsingute tulemusena jõudis kuueaastane tüdruk tagasi Tallinna. Kiitus isale! Võib vaid ette kujutada, mismoodi käis laiaast maailmast lapse otsimine 1930. aastatel.

Emalt päritud elav loomus ei püsinud vaka all, õige pea võis ajalehtedest lugeda nii imelapsest Bobast ehk hilisemast Vladimir Sapožninist kui ka lapstähelast Asta Saarest, kes tummfilmi seansside vaheajal publikut viulimängu ja tantsunumbritega lõbustasid. ANNE METSIS